

AVRUPA BİRLİĞİ-KÜRESEL GÜNEY İLİŞKİLERİ VE TÜRKİYE

Ahmet Emre Usta
İKV Uzmanı

Avrupa Birliği-Küresel Güney İlişkileri ve Türkiye

Ahmet Emre Usta, İKV Uzmanı

Son yıllarda uluslararası sistemde ardı ardına yaşanan pandemi, enerji ve gıda krizleri, ekonomik durgunluk ve iklim değişikliği gibi çoklu sarsıntılardan orantısız biçimde daha ağır etkilenenlerin başında, “Küresel Güney”¹ olarak adlandırılan ülkeler gelmektedir. Şüphesiz bu durum, AB-Küresel Güney ilişkilerini de doğrudan etkilemiştir. Temelde bir “güven bunalımı” olarak tezahür eden bu süreç, taraflar arasındaki asimetrik ilişkinin sorgulanmasını hızlandırmıştır.

Özellikle COVID-19, Kuzey-Güney ilişkilerindeki yapısal eşitsizliklerin en travmatik şekilde gün yüzüne çıktığı dönemlerden biri olmuştur. Nitekim AB, COVAX mekanizmasına finansal olarak en büyük katkıyı yapan aktörlerden biri olmasına rağmen, krizin ilk aşamalarında kendi sınırları içindeki aşı tedarikini önceleyen ihracat kısıtlamaları ve stoklama politikaları izlemiştir. Bu durum, Afrika ve Asya ülkelerinde aşya erişiminin gecikmesine ve derin bir hayal kırıklığına yol açmıştır. Ancak asıl diplomatik kırılma DTÖ nezdinde yaşanmış; Güney Afrika ve Hindistan’ın liderliğinde sunulan ve salgını sona erdirmek için aşı patentlerinin geçici olarak askıya alınmasını öngören teklif², başta Almanya olmak üzere çeşitli üye ülkeler tarafından tepkiyle karşılanmıştır.³ Avrupa, inovasyonu koruma gerekçesiyle patent haklarını savunurken, Küresel Güney liderleri bu tutumu “aşı apartheidi” olarak nitelendirmiş ve Batı’nın insan hayatı yerine ilaç şirketlerinin kârlarını öncelediğini savunmuştur.⁴

Bunun yanında AB, 24 Şubat 2022 tarihinde patlak veren ve kendisi için varoluşsal bir güvenlik tehdidi oluşturan Rusya-Ukrayna savaşı sonrasında Küresel Güney’den beklediği ölçüde bir diplomatik destek bulamamış ve bu ülkelerin endişe ve önceliklerinin

---

¹ Küresel Güney (*Global South*), coğrafi bir “güney” kuşağını işaret etmekten ziyade, uluslararası literatürde kesin sınırları bulunmayan ve çoğunlukla gelişmekte olan ülkeler/ekonomiler için kullanılan şemsiye bir kavramdır. Bu kullanımda Afrika, Latin Amerika ve Karayipler ile Asya’nın önemli bir bölümündeki ülkeler öne çıksa da, kavram ülkelerin kalkınma düzeyi, küresel ekonomiyle ilişkilene biçimleri ve küresel yönetimde temsil tartışmaları gibi ortaklaşan deneyimlerine atıfla jeopolitik ve sosyoekonomik bir sınıflandırma işlevi görmektedir.

² “Members to Continue Discussion on Proposal for Temporary IP Waiver in Response to COVID-19”, *World Trade Organization*, 10 Aralık 2020, https://www.wto.org/english/news_e/news20_e/trip_10dec20_e.htm

³ “Germany Rejects U.S. Proposal to Waive Patents on COVID-19 Vaccines”, *Reuters*, 6 Mayıs 2021, <https://www.reuters.com/business/healthcare-pharmaceuticals/germany-opposes-us-plan-waive-patents-covid-19-vaccines-2021-05-06/>

⁴ “Vaccine Apartheid: International Community Needs to Put All Lives First”, *News24*, 10 Mayıs 2021, <https://www.news24.com/opinions/columnists/cyrilramaphosa/cyril-ramaphosa-vaccine-apartheid-international-community-needs-to-put-all-lives-first-20210510>

kendi gündeminden çok farklı olduğunu görmüştür. AB, Rus saldırılarını BM Şartı'nın ve egemenlik ilkesinin ihlali olarak çerçeveleyip tüm dünyadan Rusya'ya karşı yaptırımlara katılmasını talep etmiştir. Ancak "Batı" dışında kalan dünyanın büyük bir kısmı, Rusya'yı BM Genel Kurulu'nda kınamakla birlikte, ekonomik yaptırımlara katılmayı reddetmiştir.⁵ Özellikle Hindistan Dışişleri Bakanı Subrahmanyam Jaishankar'ın 2022'de Bratislava Forumu'nda sarf ettiği şu sözler, dönemin ruhunu özetler niteliktedir: "Avrupa, kendi sorunlarının dünyanın sorunları olduğunu düşünüyor ama dünyanın sorunlarının Avrupa'nın sorunu olmadığını düşünüyor".⁶

7 Ekim 2023 tarihinde başlayan İsrail-Gazze savaşı sonrası izlenen politika ise, AB'nin "değer temelli dış politika" iddiasına vurulan en ağır darbelerden biri olmuştur. Nitekim Ukrayna'da sivil altyapının Rusya tarafından vurulmasını "terör eylemi" ve "savaş suçu" olarak nitelendiren üst düzey AB yetkililerinin Gazze'de benzer durumlar karşısında uzun süre "İsrail'in savunma hakkı" retoriğine sığınması, Küresel Güney başkentlerinde açık bir "ikiyüzlülük" olarak algılanmıştır.^{7,8} Gelinek noktada AB, Küresel Güney nezdinde tutarlılığı sorgulanan bir "normatif güç" imajıyla karşı karşıyadır.

Bu arada altını çizmek gerekir ki, "kalkınma meselesi" teknik bir iş birliği alanı olmaktan çıkarak küresel güçler arası rekabetin giderek yoğunlaştığı stratejik bir alan hâline gelmiştir. Özellikle Çin, Kuşak ve Yol Girişimi vasıtasıyla Afrika, Asya ve Latin Amerika'daki ekonomik ve siyasi nüfuzunu giderek artırmakta ve bu ülkelere Batılı ülkeler karşısında ciddi bir alternatif sunmaktadır. Alternatiflerin çeşitlendiği bu yeni konjonktürde, artık Küresel Güney ülkeleri AB ile ilişkilerinde sadece daha fazla mali kaynak beklemekle kalmayıp karar alma mekanizmalarına daha fazla katılım ve eski tarz "donör-alıcı" modelinden ziyade eşitlik ile karşılıklı saygıya dayalı bir ortaklık talep etmektedir.

---

⁵ Mandy Turner, "The Global South and the Russia-Ukraine War: Nonalignment and Western Responses on the Cusp of a Multipolar World", *Security in Context*, <https://www.securityincontext.org/posts/the-global-south-and-the-russia-ukraine-war-nonalignment-and-western-responses-on-cusp-of-multipolar-world>

⁶ Sophie Eisentraut, "Standard Deviation: Views on Western Double Standards and the Value of International Rules", *Munich Security Conference*, 2024, <https://securityconference.org/en/publications/munich-security-brief/standard-deviation/main/>

⁷ Francesco Siccardi, "Ukraine and Gaza Aside, Is the EU's Foreign Policy Gaze Actually Shrinking?", *EUobserver*, <https://euobserver.com/eu-and-the-world/ar35e9aec5>

⁸ Martin Konečný, "The EU's Response to the Gaza War Is a Tale of Contradiction and Division", *The Cairo Review of Global Affairs*, 2024, <https://www.thecairoreview.com/essays/the-eus-response-to-the-gaza-war-is-a-tale-of-contradiction-and-division/>

1. AB, Küresel Güney ile İlişkilerini Yeniden Tanımlıyor

Bu değişen jeopolitik denklem ve artan güven bunalımına karşı AB, Küresel Güney ile ilişkilerini yeni bir boyuta taşımak amacıyla çeşitli stratejiler geliştirmeye başlamıştır. Bu çabaların merkezinde, 2021’de duyurulan Küresel Geçit (*Global Gateway*) girişimi yer almaktadır. Çin’in Kuşak-Yol girişimine alternatif olarak sunulan, 2021-2027 dönemini kapsayan ve 300 milyar avroluk bir yatırım hacmi öngören bu girişim; dijitalleşme, enerji ve ulaştırma altyapısının yanı sıra sağlık ve eğitim gibi yumuşak güç unsurlarını da içeren kapsamlı bir yatırım stratejisi niteliği taşımaktadır. Benzer biçimde, 2023’te Afrika, Karayip ve Pasifik (AKP) grubuna dâhil 79 ülkeyle imzalanan Samoa Anlaşması, önümüzdeki 20 yıl boyunca ilişkilerin çerçevesini belirleyecek şekilde uzun süredir ivme kaybeden AB-AKP ortaklığını canlandırmayı amaçlamaktadır. Ne kadar eleştirilse de, pandemi döneminde AB, “*Team Europe*” yaklaşımıyla üye ülkeler ve AB kurumlarının kaynaklarını bir araya getirerek Küresel Güney’e aşı ve mali destek sağlayan ortak paketler oluşturmuş, bu yaklaşım daha sonra AB’nin dış yatırım ve kalkınma söyleminin süreklilik kazanan bir bileşeni hâline gelmiştir. İklim diplomasisi alanında AB, gelişmekte olan ülkelerle daha yakın çalışma arayışına girmiş; 2022’de Mısır’daki COP27 zirvesinde iklim finansmanı ve “kayıp ve zarar” fonu konusunda Küresel Güney’in taleplerine daha fazla karşılık verme yönünde esneklik göstermiş ve söz konusu fonun kurulmasına yönelik uzlaşının oluşmasında rol oynamıştır. Öte yandan Rusya-Ukrayna savaşının yarattığı jeopolitik türbülans, AB’yi Latin Amerika ile bağlarını da tazelemeye itmiş ve bu irade, sekiz yıllık bir aranın ardından Temmuz 2023’te düzenlenen AB-Latin Amerika ve Karayip Devletleri Topluluğu (CELAC) Zirvesi ile somutlaşmıştır. Benzer şekilde, 2021’de benimsenen Hint-Pasifik Stratejisi, AB’nin Asya-Pasifik’te Hindistan, ASEAN ve Pasifik adaları gibi aktörlerle ortaklıklarını derinleştirmeyi ve Çin’in artan etkisine karşı “güvenilir ortaklarla” ittifaklar kurmayı hedeflediğini ortaya koyan bir çerçeve sunmuştur.

1.1. Ekonomik ve Ticari Bağlar

AB, tarihî ve ekonomik bağları nedeniyle Küresel Güney ülkelerinin birçoğu için başlıca ticaret ortağı konumundadır. AB-Afrika ticareti, mal ve hizmetler toplamında yaklaşık 467,2 milyar avro hacme ulaşmıştır. AB, Afrika’nın kolektif olarak en büyük ihracat pazarıdır ve Çin ile ABD gibi rakiplerin önünde yer almaktadır. Afrika ülkelerinden AB’ye yapılan ihracatın %90’ından fazlası, AB’nin 19 Afrika ülkesiyle imzaladığı tercihli ticaret anlaşmaları sayesinde gümrük vergisinden muaf şekilde gerçekleşmektedir.⁹ Bununla birlikte Avrupa, Afrika’daki ekonomik nüfuzu konusunda artan bir rekabetle karşı karşıyadır. Çin, son yıllarda Afrika ile doğal kaynak ticaretini ve altyapı yatırımlarını büyütürken bölgede AB’yi zorlayan bir rakip hâline gelmiştir. Benzer şekilde Rusya da bazı

⁹ AB Konseyi, “EU-Africa Relations”, <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/eu-africa/>

Afrika ülkeleriyle stratejik sektörlerde iş birliğini geliştirerek AB'nin geleneksel etkisini sınırlamaya çalışmaktadır.

Latin Amerika ve Karayipler bölgesi de AB açısından önemli bir ekonomik ortaklık alanıdır. AB, Latin Amerika'nın toplam ticaretinde uzun yıllardır ilk üç sırada yer almaktadır ve karşılıklı ticaret hacmi yaklaşık 395 milyar avro düzeyine ulaşmıştır.¹⁰ AB şirketleri, Latin Amerika'da enerji, bankacılık, imalat ve telekomünikasyon gibi sektörlerde büyük yatırımlara sahiptir. Son dönemde, Çin'in Latin Amerika'daki artan ekonomik varlığı (özellikle ham madde alımları ve altyapı projeleri yoluyla) AB'yi bölgeyle ilişkilerini tazelemeye itmiştir. Bu çerçevede Temmuz 2023'teki AB-CELAC Zirvesi'nde AB, Latin Amerika ülkelerine 2027'ye kadar 45 milyar avro tutarında yatırım paketini Küresel Geçit girişimi kapsamında sunmuştur. Bu yatırımlar dijital dönüşüm, temiz enerji, ulaştırma altyapısı, sağlık ve eğitim gibi alanlarda somut projeleri hedeflemektedir. AB'nin amacı, bölgenin ihtiyaçlarına katkı sağlarken Çin'e kıyasla daha sürdürülebilir ve yüksek standartlı bir ortaklık modeli sunmaktır.¹¹

Bütün bunlara ek olarak AB, ekonomik ve ticari bağları güçlendirmek amacıyla STA ağını Küresel Güney'de yaygınlaştırmaya çalışmaktadır. Bu doğrultuda son yıllarda AB, Mercosur, Hindistan, Endonezya, Avustralya ve bazı ASEAN üyeleri ile STA müzakerelerini hızlandırmıştır. 1999'dan beri müzakere edilen ve 2019'da prensipte anlaşılan AB-Mercosur STA'sının onayına hiç olmadığı kadar yaklaşılmıştır. 2023 sonu itibarıyla Avustralya ile STA müzakereleri teknik olarak tamamlanma aşamasına gelinmiştir. Hindistan ve Endonezya ile ise görüşmeler sürmektedir. AB bu anlaşmalar yoluyla hem yeni pazarlara erişimini artırmayı hem de kritik ham maddeler tedarikini çeşitlendirmeyi amaçlamaktadır.

Son olarak Mercosur gibi kapsamlı anlaşmaların zorluğu karşısında AB, daha konu odaklı anlaşmaları da hayata geçirmiştir. Kasım 2025'te Güney Afrika ile imzalanan Temiz Ticaret ve Yatırım Ortaklığı (CTIP), bu yeni modelin ilk örneğidir. Bu anlaşma, Güney Afrika'nın yeşil hidrojen, yenilenebilir enerji ve kritik ham madde değer zincirlerini geliştirmeyi, karşılığında ise belirli yeşil ürünlerin AB pazarına tercihli erişimini mümkün kılmayı hedeflemektedir.¹²

1.2. Kalkınma İş Birliği

¹⁰ Avrupa Birliği Dış İlişkiler Servisi, "Latin America and the Caribbean", 24 Eylül 2024, https://www.eeas.europa.eu/eeas/latin-america-and-caribbean_en

¹¹ "EU-CELAC Summit: Towards a Closer, Stronger and Renewed Partnership between Both Regions", *PubAffairs Bruxelles*, 19 Temmuz 2023, <https://www.pubaffairsbruxelles.eu/eu-institution-news/eu-celac-summit-towards-a-closer-stronger-and-renewed-partnership-between-both-regions/>

¹² Avrupa Komisyonu, "EU and South Africa Sign First-Ever Clean Trade and Investment Partnership (CTIP)", 20 Kasım 2025, https://policy.trade.ec.europa.eu/news/eu-and-south-africa-sign-first-ever-clean-trade-and-investment-partnership-ctip-2025-11-20_en

Kalkınma yardımları ve finansmanı, AB'nin Küresel Güney ile ilişkilerinin en köklü boyutlarından biridir. AB ve üye ülkeler, dünyanın en büyük resmî kalkınma yardımı sağlayıcısı konumundadır. Öyle ki, 2022 itibarıyla küresel kalkınma yardımlarının yaklaşık %42'si AB kaynaklı olmuştur.¹³ AB, tarihsel olarak eski sömürge bağlarına da dayanan ikili yardımların yanı sıra BM, Dünya Bankası gibi çok taraflı kuruluşlar aracılığıyla da yoksulluğun azaltılması, temel hizmetlere erişim ve insani yardım faaliyetlerine büyük katkı yapmaktadır. Örneğin, AB Sahraaltı Afrika'da derinleşen insani krizlere yanıt olarak Kasım 2025'te 143 milyon avroluk ek bir fon sağlamış; bu kapsamda Sahel Bölgesi, Nijerya ve Afrika Boynuzu'ndaki savunmasız toplulukların gıda güvenliği, sağlık hizmetlerine erişimi ve eğitim ihtiyaçlarının karşılanmasını hedeflemiştir.¹⁴

2021 yılında AB, dış yardım ve kalkınma finansmanına yönelik araçlarını yenileyerek "Küresel Avrupa" (*Neighbourhood, Development and International Cooperation Instrument-NDICI*) adı altında tek bir çatı altında birleştirmiştir. 2021-2027 Çok Yıllı Mali Çerçeve döneminde uygulanan NDICI, yaklaşık 79,5 milyar avro bütçesiyle AB'nin birincil kalkınma finansmanı enstrümanıdır.¹⁵ Bu bütçenin coğrafi bileşeninin yaklaşık üçte biri, AB Komşuluk Politikası kapsamındaki ülkelere (örneğin Doğu Ortaklığı ve Güney Akdeniz ülkeleri) ayrılırken, kalanı Sahraaltı Afrika başta olmak üzere diğer gelişmekte olan bölgelerde kullanılmaktadır.¹⁶ NDICI; hibe, teknik yardım ve karma finansman (*blending*) gibi yöntemleri Avrupa Sürdürülebilir Kalkınma Fonu Artı (EFSD+) garantileriyle birleştirerek, EIB ve diğer kurumlarla ortak yatırımları teşvik etmektedir.¹⁷ AB, bu yolla kalkınma iş birliğinde geleneksel hibe yardımı modelinden, özel sektörü de sürece katan sürdürülebilir yatırımlar modeline doğru bir dönüşüm gerçekleştirmektedir.

AB açısından Küresel Geçit girişimi, kalkınma iş birliği konusunda oldukça özel bir yere sahiptir. AB, 2021'de başlattığı bu girişimle kalkınma finansmanını daha stratejik

---

¹³ AB Konseyi, "Official Development Assistance: The EU and Its Member States Remain the Biggest Global Provider", 24 Haziran 2024, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2024/06/24/official-development-assistance-the-eu-and-its-member-states-remain-the-biggest-global-provider/>

¹⁴ Avrupa Komisyonu, "EU Reinforces Humanitarian Response with €143 Million for Sub-Saharan Africa", 24 Kasım 2025, https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/news-stories/news/eu-reinforces-humanitarian-response-eu143-million-sub-saharan-africa-2025-11-24_en

¹⁵ EUR-Lex, "Regulation (EU) 2021/947 Establishing the Neighbourhood, Development and International Cooperation Instrument-Global Europe", 4 Haziran 2021, <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2021/947/oj>

¹⁶ Avrupa Komisyonu, "Global Europe: Neighbourhood, Development and International Cooperation Instrument", https://international-partnerships.ec.europa.eu/funding-and-technical-assistance/funding-instruments/global-europe-neighbourhood-development-and-international-cooperation-instrument_en

¹⁷ "Neighbourhood, Development and International Cooperation Instrument-Global Europe", *Euro Access*, <https://www.euro-access.eu/en/programs/154/Neighbourhood-Development-and-International-Cooperation-Instrument--Global-Europe>

yatırımlar etrafında kurgulamıştır. Küresel Geçit, demokratik değerler ve yüksek standartlar temelinde dijital, iklim, enerji, ulaştırma altyapıları ile sağlık ve eğitim sistemlerini destekleyen projelere odaklanmaktadır. Bu model, geleneksel kalkınma yardımlarına kıyasla daha yüksek bütçeli ve görünür projelerle kalkınma ile jeopolitik hedefleri birleştiren bir anlayışa sahiptir. Örneğin, Afrika’da temiz enerji ve ulaştırma koridorlarına yapılan yatırımlar hem sürdürülebilir kalkınmaya hizmet etmekte hem de AB’nin bu ülkelerle ekonomik bağlarını kuvvetlendirmektedir. Latin Amerika’da benzer şekilde elektrik şebekelerinin entegrasyonu, dijital altyapı ve iklim direnci alanlarında milyar avroluk projeler finanse edilmektedir. AB, bu girişimlerle gelişmekte olan ülkelerdeki altyapı açığını kapatmaya katkı sunmayı ve Çin’in borç odaklı altyapı modeline karşı “borç tuzağı yaratmayan” bir alternatif ortaya koymayı hedeflemektedir.

Küresel Geçit girişimi kapsamında Küresel Güney ülkeleri ile ilgili öne çıkan bazı stratejik projeler aşağıdaki gibidir:

- Lobito Koridoru,
- Namibya Yenilenebilir Hidrojen ve Ham Madde Değer Zincirleri Ortaklığı,
- Afrika’da temiz enerji ve elektrifikasyon odaklı *Team Europe* Girişimleri,
- Güney Afrika Adil Enerji Dönüşümü Yatırım Paketi,
- Avrupa ile Latin Amerika ve Karayipler arasında BELLA II dijital bağlantı projesi,
- Orta Amerika elektrik piyasasının bölgesel entegrasyonu ve temiz enerji yatırımları,
- AB-ASEAN Sürdürülebilir Bağlantısallık Paketi (SCOPE),
- Pasifik için “*Green-Blue Alliance*”.

1.3. İklim ve Çevre Politikalarında İş Birliği

İklim değişikliği ve çevre krizi, AB ile Küresel Güney arasındaki ilişkilerde giderek merkezî bir gündem maddesi hâline gelmektedir. AB, 2019’da Avrupa Yeşil Mutabakatı’nı kamuoyuna duyurarak 2050’ye kadar iklim nötr kıta olma hedefini benimsemiştir. Bu iddialı hedefler, Küresel Güney ile iş birliğini zorunlu kılmaktadır. Zira küresel emisyonların azaltılması, gelişmekte olan ekonomilerin de düşük karbonlu kalkınma patikasına yönelmesini gerektirmektedir. AB, iklim diplomasisi çerçevesinde 2021’de Glasgow’daki COP26 ve 2022’de Şarm el-Şeyh’teki COP27 zirvelerinde gelişmekte olan ülkelerle ortak zemin bulmaya çalışmıştır. Özellikle COP27’de uzun süredir talep edilen “Kayıp ve Zarar Fonu”nun kurulması kararına AB aktif destek vererek¹⁸ Küresel Güney’in iklim finansmanı konusundaki sesine kulak verdiğini göstermiştir. Bununla beraber AB ve üye ülkeler, gelişmekte olan ekonomilere sağlanan iklim finansmanında dünyanın en

¹⁸ Melis Bostanoğlu, “İklim Adaletine Yönelik Yeni Adımlarla COP27”, İKV Bilgi Notu, 2022, https://www.ikv.org.tr/images/files/COP27_Bilgi_Notu.pdf

büyük aktörü olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁹ Öyle ki üye ülkeler, *Team Europe* girişimi aracılığıyla 2020 yılında sağladıkları 23 milyar avroluk kaynakla iklim finansmanının en büyük sağlayıcılarından biri olmuştur.²⁰ Bu finansman, yenilenebilir enerji yatırımları, iklim uyum projeleri, ormansızlaşmayı önleme programları ve yeşil teknoloji transferi gibi alanlarda Küresel Güney'e destek olarak aktarılmaktadır.

Bütün bunlara ek olarak, 2050 hedeflerine ulaşmak için devasa miktarda kritik ham maddeye (lityum, kobalt, nikel, nadir toprak elementleri) ihtiyaç duyan AB, bu kaynakların bulunduğu Küresel Güney ülkeleriyle ilişkilerini yeniden tanımlamaktadır. Mayıs 2024'te yürürlüğe giren Kritik Ham Maddeler Yasası, AB'nin stratejik ham maddelerde tek bir ülkeye (büyük ölçüde Çin'e) %65'ten fazla bağımlı olmamasını hedeflemektedir. AB, bu strateji ve ham madde diplomasisi kapsamında Küresel Güney ülkeleriyle ilişkilerini derinleştirerek, Şili, Namibya, Kazakistan, Arjantin, Ruanda, Zambiya, Demokratik Kongo Cumhuriyeti ve Özbekistan gibi aktörlerle stratejik ortaklık mutabakatları imzalamıştır.²¹ Altını çizmek gerekir ki AB'nin, geçmişin "ham madde al, bitmiş ürün sat" modelinin yarattığı sömürgeci algıyı kırmak için bu anlaşmalarda "yerel değer katma" (*local value addition*) taahhüdünde bulunduğu görülmektedir. Yani, ham maddenin sadece çıkarılması değil, işlenmesi ve rafine edilmesinin de kaynak ülkede yapılması hedeflenmektedir.²²

1.4. Güvenlik ve Göç Alanlarında İş Birliği

Göç konusu, AB ile Küresel Güney ülkeleri arasındaki ilişkilerde son yıllarda gittikçe ön plana çıkan ve siyasi hassasiyeti yüksek bir başlıktır. Orta Doğu ve Afrika'da yaşanan çatışmalar, ekonomik sorunlar ve iklim kaynaklı etkiler nedeniyle milyonlarca insan Avrupa'ya ulaşmak umuduyla göç etmektedir. AB, düzensiz göç akınlarını yönetebilmek için hem kendi içinde yeni politikalar geliştirmekte hem de göçün kaynaklandığı ve transit geçtiği ülkelerle iş birliğini artırmaktadır. Bu kapsamda AB, Libya, Nijer, Fas ve Tunus gibi ülkelere finansal destek, kapasite geliştirme ve sınır yönetimi yardımı sağlamaktadır. Örneğin 2023 yılında AB ile Tunus arasında imzalanan bir mutabakat zaptı, Tunus'a ekonomik destek ve mali yardım karşılığında bu ülkenin göçmen kaçakçılarıyla mücadelesini ve deniz sınır denetimlerini güçlendirmesini öngörmüştür. Buna benzer şekilde, Libya sahil güvenlik birimlerinin eğitimi ve teçhizatı, Nijer'de göç gözlem

¹⁹ Avrupa Komisyonu, "International Climate Finance", https://climate.ec.europa.eu/eu-action/international-action-climate-change/international-climate-finance_en

²⁰ Avrupa Komisyonu, "Team Europe's Contribution to Global Climate Finance 2013-2021", Kasım 2022, https://climate.ec.europa.eu/document/download/6926f9df-43db-48b3-a25b-77df7fb5d067_en

²¹ Avrupa Komisyonu, "Raw Materials Diplomacy", https://single-market-economy.ec.europa.eu/sectors/raw-materials/areas-specific-interest/raw-materials-diplomacy_en

²² "Namibia-EU Strategic Partnership on Raw Materials", *International Energy Agency*, 15 Ekim 2025, <https://www.iea.org/policies/17665-namibia-eu-strategic-partnership-on-raw-materials>

merkezlerinin kurulması, Fas'la ortak devriye faaliyetleri gibi uygulamalar AB'nin dış göç politikasının parçalarıdır. Ancak bu tür anlaşmalar, göçmen ve mülteci hakları açısından yoğun bir şekilde eleştirilmiştir.

Kasım 2025'teki 7'nci AB-Afrika Zirvesi (Luanda) göç konusunun iş birliğinde ne denli merkezî hâle geldiğini göstermesi bakımından kayda değerdir. Zirvede AB ve Afrika Birliği liderleri, düzensiz göçün ortak sorumlulukla yönetilmesi gerektiğinin altını çizmiştir. Ortak bildiriye, göçmen kaçakçılığı ve insan ticaretiyle mücadelenin yoğunlaştırılması, sınır yönetimi kapasitelerinin geliştirilmesi ve geri kabul süreçlerinin etkinleştirilmesi konularında mutabakata varılmıştır. Taraflar, geri dönüş ve yeniden entegrasyon işlemlerinin insan onuruna uygun, gönüllülük esasına dayalı ve sürdürülebilir şekilde yürütülmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bunun yanı sıra, göçün temel nedenlerini azaltmaya dönük olarak kapsayıcı kalkınma, istihdam yaratma ve bölgesel istikrarı destekleme taahhüdünde bulunulmuştur. AB, özellikle Afrika'daki genç nüfusun kendi ülkelerinde iş ve eğitim imkânlarına kavuşmasının, uzun vadede düzensiz göç baskısını azaltacağı görüşündedir.²³

2. Türkiye-Küresel Güney İlişkileri

Uzun yıllar boyunca Batı başkentlerinde ve akademik literatürde Türkiye'nin Batı'dan uzaklaşması "eksen kayması" (*axis shift*) olarak nitelendirilmiştir. Ancak mevcut veriler ve diplomatik hamleler ışığında, bu durumun bir kopuş değil, bir "eksen çeşitlendirmesi" (*diversification*) veya "stratejik otonomi" (*strategic autonomy*) arayışı olarak tanımlanması daha isabetlidir.²⁴ Ankara, NATO üyeliğini ve AB adaylık sürecini kurumsal bir çıpa olarak tutarken, diğer coğrafyalarda kendi etki alanını genişletmeye devam etmektedir. Bu strateji, "360 derece diplomasi"²⁵ kavramıyla ifade edilmekte; Türkiye'nin coğrafi konumunu bir "köprü" pasifliğinden çıkarıp, ticaret, enerji ve diplomasi akışlarının kesiştiği bir "merkez" aktifliğine dönüştürmeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda Küresel Güney ile ilerletilen ilişkiler, bu denklemde Türkiye için hem ihracat pazarlarının çeşitlendirilmesi hem de bahse konu ülkelerle siyasi ilişkilerin geliştirilmesi açısından oldukça önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

²³ AB Konseyi, "7th African Union-European Union Summit", Kasım 2025, <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/international-summit/2025/11/24-25/>

²⁴ Jeffrey Mankoff ve Max Bergmann, "Strategic Ambiguity: Erdoğan's Turkey in a Multipolar World", *Center for Strategic and International Studies*, 2 Aralık 2025, <https://www.csis.org/analysis/strategic-ambiguity-erdogans-turkey-multipolar-world>

²⁵ Zuhâl Demirci, "Türkiye Aktif Çok Taraflı Diplomasi Kültürüyle 360 Derecelik Dış Politika Uyguluyor", *Anadolu Ajansı*, 6 Şubat 2020, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/turkiye-aktif-cok-taraflı-diplomasi-kulturuyle-360-derecelik-dis-politika-uyguluyor/1726075>

Türkiye'nin Küresel Güney olarak adlandırılan Afrika, Asya ve Latin Amerika ülkeleriyle ilişkilerinin son 20 yılda belirgin bir ivme kazandığı gözlemlenmektedir. Tarihsel olarak Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde ve Soğuk Savaş yıllarında Türkiye'nin bu coğrafyalarla teması sınırlı kalmış, dış politikası ağırlıklı olarak Batı eksenli ilerlemiştir. Ancak 1990'ların sonunda ve özellikle 2000'li yıllarda Türkiye "yeni açılım" politikaları benimseyerek Afrika, Latin Amerika ve Asya-Pasifik ülkelere yönelik diplomatik ve ekonomik politikalarını artırmaya başlamıştır. 2005 yılı "Afrika Yılı" ilan edilerek sahada büyükelçilik ağının genişletilmesi, üst düzey ziyaretler ve iş birliği mekanizmalarının oluşturulması bu değişimin ilk işaretleri olmuştur. Benzer şekilde 2006'da Latin Amerika açılım stratejisi ve 2019'da açıklanan "Yeniden Asya" girişimi, Türkiye'nin bu bölgelere ilgisinin uzun vadeli bir devlet politikası hâline geldiğini göstermiştir.

Bu dönüm noktalarının ardından, Türkiye'nin Küresel Güney'e yönelik diplomatik varlığı katlanarak büyümüştür. Örneğin, 2002 yılında Afrika kıtasında sadece 12 Türk büyükelçiliği varken bu sayı 2024 yılında 44'e yükseltilmiştir.²⁶ Latin Amerika ve Karayipler bölgesinde 2000'lerin başında altı olan Türkiye'nin diplomatik misyon sayısı da günümüzde 19 büyükelçilik ve bir başkonsolosluk seviyesine yükselmiştir.²⁷

Türkiye'nin Küresel Güney ile kurduğu ilişkinin söylemsel omurgasını, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından sıklıkla dile getirilen "Dünya 5'ten Büyüktür" anlatısı oluşturmaktadır. Bu anlatı, BMGK'nın İkinci Dünya Savaşı galiplerinden oluşan beş daimî üyesinin (ABD, Rusya, Çin, Birleşik Krallık ve Fransa) küresel sorunları çözmekte yetersiz kaldığı ve temsil adaletini sağlamadığı eleştirisine dayanma ve²⁸ Küresel Güney ülkelerinde güçlü bir karşılık bulmaktadır. Afrika Birliği'nin BMGK'da daimî temsil talep eden "Ezulwini Mutabakatı"²⁹ ile Türkiye'nin reform talepleri büyük ölçüde örtüşmektedir. Türkiye, kendisini Küresel Güney'in "sesi" ve "vicdanı" olarak konumlandırarak, bu ülkelerle normatif bir bağ kurmakta; sömürgeci geçmişi olmayan bir Müslüman, demokratik ve sanayileşmiş ülke kimliğini öne çıkararak Batılı güçlerden ve Çin/Rusya gibi diğer aktörlerden ayrışmaya çalışmaktadır.

---

²⁶ Ahmed Satti ve Gökhan Kavak, "Türkiye-Afrika İlişkileri Her Alanda Güçleniyor", Anadolu Ajansı, 5 Ağustos 2025, <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/turkiye-afrika-iliskileri-her-alanda-gucleniyor/3650968>

²⁷ Can Efesoy, Türkiye, Latin Amerika ve Karayipler Bölgesindeki 9 Ülkeyle İlişkilerin 75. Yılı Kutluyor", 21 Eylül 2025, *Anadolu Ajansı*, <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/turkiye-latin-amerika-ve-karayipler-bolgesindeki-9-ulkeyle-iliskilerin-75-yilini-kutluyor/3693886>

²⁸ T.C. İletişim Başkanlığı, "Dünya beşten büyüktür: Türkiye Cumhurbaşkanı Erdoğan, Hindistan'ın BMGK'da Daimi Sandalye Talebini Destekliyor", 11 Eylül 2023, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/dis-basinda-turkiye/detay/dunya-besten-buyuktur-turkiye-cumhurbaskani-erdogan-hindistanin-bmgkda-daimi-sandalye-talebini-destekliyor>

²⁹ "The Ezulwini Consensus", *Afrika Birliği*, 2005, <https://old.centerforunreform.org/sites/default/files/Ezulwini%20Consensus.pdf>

2.1. Afrika Açılımı: İnsani Yardımdan Stratejik Ortaklığa Evrilen İlişkiler

Türkiye'nin Afrika politikası, Cumhuriyet tarihinin en kapsamlı ve sistematik dış politika açılımlarından biridir. 1998 yılında kabul edilen "Afrika Eylem Planı" ile tohumları atılan, 2005 yılının "Afrika Yılı" ilan edilmesiyle filizlenen bu süreç, 2008, 2014 ve 2021 yıllarında düzenlenen Türkiye-Afrika Ortaklık Zirveleri ile kurumsallaşmış ve stratejik bir boyuta taşınmıştır.

Ekonomik ilişkiler, Afrika politikasının en somut başarı göstergelerinden biridir. Türkiye, kıtayı sadece ham madde kaynağı olarak değil, Türk sanayi ürünleri için büyüyen bir pazar ve müteahhitlik sektörü için geniş bir faaliyet alanı olarak da görmektedir. 2003 yılında Türkiye'nin Afrika kıtası ile toplam ticaret hacmi sadece 5,4 milyar dolar seviyesindeyken, bu rakam 2022 yılı itibarıyla 40,7 milyar dolara ulaşmıştır. Bu, yaklaşık 20 yıllık süreçte %750'nin üzerinde bir artışa tekabül etmektedir.³⁰ Türk müteahhitlik firmaları, kıtada "yap-işlet-devret" modelleri ve doğrudan ihalelerle devasa projelere imza atmaktadır. Bu projeler, Çin'in finansman odaklı ancak işgücünü dışarıdan getiren modeline karşı, yerel istihdamı önceleyen ve teknoloji transferi sağlayan bir alternatif sunmaktadır.

Son 10 yılda Türkiye-Afrika ilişkilerindeki en belirgin kırılma, güvenlik ve savunma iş birliğinde yaşanmıştır. Türkiye, kıtada artık sadece bir "yardımsever" değil, aynı zamanda bir "güvenlik ortağı" konuma gelmiştir. Türk savunma sanayii ürünlerinin, Afrika ordularının envanterine giderek daha fazla girdiği gözlemlenmektedir. Öyle ki, 2018'den bu yana Sahraaltı Afrika'da 20'den fazla ülke Türkiye'den SİHA ve zırhlı araç tedarik etmiştir. Bu, Afrika'nın batısından doğusuna, kuzeyinden güneyine geniş bir coğrafyaya yayılmış kapsamlı bir askerî iş birliği ağı anlamına gelmektedir. Örneğin Bayraktar TB2 SİHA'ları Nijerya, Somali, Togo, Etiyopya, Cezayir gibi ülkelere satılmış; Kirpi ve Ejder Yalçın gibi zırhlı personel taşıyıcılar Ruanda'dan Mali'ye çeşitli ordular tarafından envantere alınmıştır.³¹

Türkiye'nin Afrika'daki varlığının en güçlü sütunlarından bir diğeri "insani diplomasi"dir. 2011 yılında Somali'de yaşanan kıtlık sırasında Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Mogadişu ziyareti, Türkiye'nin Afrika yaklaşımında bir dönüm noktası olmuştur.³² Özellikle TİKA,

³⁰ "Bakan Bolat: Afrika ile Ticaret Hacmimiz 40,7 Milyar Dolara Ulaştı", DEİK,

<https://www.deik.org.tr/basin-aciklamalari-bakan-bolat-afrika-ile-ticaret-hacmimiz-40-7-milyar-dolara-ulasti>

³¹ Osman Gazi Kandemir, "Türkiye'nin Sahra Altı Afrika Hamlesi: SİHA'dan Diplomasiye Uzanan Yeni Bir Hikâye", *Independent*, 12 Haziran 2025,

<https://www.indyrturk.com/node/760069/t%C3%BCrki%C3%BCrki%CC%87yeden-sesler/t%C3%BCrkiyenin-sahra-alt%C4%B1-afrika-hamlesi-si%CC%87hadan-diplomasiye-uzanan-yeni>

³² "Erdoğan'ın Somali Ziyareti", *Deutsche Welle*, 18 Ağustos 2011,

<https://www.dw.com/tr/erdo%C4%9Fan%C4%B1n-somali-ziyareti/a-15324269>

Afrika’da gerçekleştirdiği projeler ile öncelikle bölgesel istikrar, barış ve huzur ortamına katkı sağlanmasını, üretim sektörlerinin iyileştirilerek sürdürülebilir kalkınmaya destek olunması yoluyla ülkelerin refah düzeylerinin artırılmasını öncelemektedir. Bu anlamda TİKA, sağlık, ekonomi, tarım ve hayvancılık, sosyal ve kültürel gelişim, eğitim, altyapı, idari ve sivil altyapılar, su ve sanitasyon ve insani yardım gibi alanlardaki projelere öncelik vermekte, doğrudan bireylere dokunan formattaki gelir getirici projelerini çoğaltmayı da bir hedef olarak benimsemektedir.³³

2.2. Latin Amerika ve Karayipler: Coğrafi Mesafeleri Aşan Stratejik Yakınlaşma

Latin Amerika ve Karayipler ile ilişkiler, Türk dış politikasında geleneksel olarak “uzak coğrafya” olarak kodlanmış olsa da, son 20 yılda bu algı tamamen değişmiştir. 1998 Eylem Planı ve 2006 “Latin Amerika Yılı” ile başlayan süreç, bugün derinleşmiş siyasi ve ticari ilişkilere dönüşmüştür. Yıllar içerisinde diplomatik ağda artan genişleme, siyasi ilişkilerin statüsünü de yukarı taşımış; Brezilya (2010), Meksika (2013) ve Kolombiya (2022) ile ilişkiler “stratejik ortaklık” düzeyine yükseltilmiştir. Diplomatik zemindeki bu ivme ise ticari ilişkilere doğrudan yansımıştır. 2000’li yılların başında 1 milyar dolar seviyesinde seyreden ticaret hacmi, 2024 sonu itibarıyla 15,6 milyar dolara ulaşmıştır. Ekonomik ilişkilerin hukuki altyapısını güçlendirmek adına atılan adımlar kapsamında, yedi ülke ile Yatırımların Karşılıklı Korunması ve Teşviki, altı ülke ile Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi ve iki ülke ile STA imzalanarak ticaretin önündeki bariyerler kaldırılmaya çalışılmıştır. İlişkilerin bir diğer dinamik ayağını ise savunma sanayii ve güvenlik iş birliği oluşturmaktadır. Türkiye, bölge ülkelerinin modernizasyon ihtiyaçlarına cevap vermek ve güvenliğe dair tecrübe paylaşımında bulunmak amacıyla beş ülkede askerî ataşelik düzeyinde temsil edilmektedir. Özellikle uyuşturucu kaçakçılığı ve düzensiz göçle mücadele gibi ortak tehdit alanlarında iş birliği derinleşirken, Nisan 2024’te Şili’de açılan ASELSAN Latin Amerika Bölge Ofisi, Türk savunma sanayiinin kıtadaki varlığını perçinleyen önemli bir kilometre taşı olmuştur.³⁴

Türkiye’nin bölgedeki varlığında kalkınma yardımları ve kültürel diplomasi gibi “yumuşak güç” enstrümanları da devreye sokulmuştur. Türk Hava Yolları’nın bölgedeki sekiz ülkeye uçuş düzenleyerek sağladığı fiziksel erişilebilirlik, TİKA’nın iki bölgesel ofisi aracılığıyla hayata geçirdiği 500’ü aşkın kalkınma projesiyle desteklenmiştir. Türkiye ayrıca, CARICOM ve Amerikan Devletleri Örgütü gibi bölgesel kuruluşlara sağladığı

³³ “Afrika’da TİKA”, *TİKA*, Aralık 2022, https://tika.gov.tr/wp-content/uploads/2022/12/afrikada_tika.pdf

³⁴ Can Efesoy, “Türkiye, Latin Amerika ve Karayipler Bölgesindeki 9 Ülkeyle İlişkilerin 75. Yılına Kutluyor”, *Anadolu Ajansı*, 21 Eylül 2025, <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/turkiye-latin-amerika-ve-karayipler-bolgesindeki-9-ulkeyle-iliskilerin-75-yilini-kutluyor/3693886>

katkılarla, bölgenin istikrarına ve çok taraflı mekanizmalarına olan desteğini sürdürmektedir.³⁵

2.3. “Yeniden Asya” Girişimi: Çok Taraflı Diplomasiden Ticaret ve Yatırıma Uzanan Kurumsal İlerleme

2019 yılında Dışişleri Bakanlığı tarafından ilan edilen “Yeniden Asya” (*Asia Anew*) Girişimi, Türkiye’nin Asya politikasının son yıllardaki en önemli bileşeni olarak karşımıza çıkmaktadır. Yeniden Asya Girişimi, Türkiye’nin Afrika’dan Latin Amerika’ya uzanan geniş bir coğrafyada hayata geçirdiği açılım stratejileriyle derinleşen, çok boyutlu dış politikasının doğal ve tamamlayıcı bir halkasını teşkil etmektedir. Girişim çerçevesinde, Asya ülkeleriyle ilişkilerin bütüncül bir stratejik zemine oturtulması; ancak bu yapılırken alt bölgelerin ve ülkelerin kendine özgü koşullarını dikkate alan özelleştirilmiş yaklaşımların geliştirilmesi hedeflenmektedir.

Bu stratejik vizyon doğrultusunda, uzun bir aradan sonra bölge ülkeleriyle devlet ve hükümet başkanları ile dışişleri bakanları nezdinde gerçekleştirilen yoğun karşılıklı ziyaret trafiği, ilişkilerin ivme kazanmasında önemli bir etken olmuştur. 2010 yılından itibaren Çin, Endonezya, Güney Kore, Japonya, Malezya ve Singapur ile ilişkilerin “stratejik ortaklık” seviyesine yükseltilmesi, Türkiye’nin bölgeye verdiği önemin en net göstergesidir. Diplomatik temsil ağının genişletilmesi de bu sürecin kurumsal altyapısını oluşturmaktadır. Türkiye’nin bölgedeki görünürlüğünü pekiştirmek amacıyla 2012 yılında Myanmar Büyükelçiliği faaliyete geçmiş bu adımı 2013 yılında Brunei ve Kamboçya Büyükelçiliklerinin, 2017 yılında ise Laos Büyükelçiliğinin açılışı izlemiştir. Böylelikle Türkiye’nin bölgedeki diplomatik misyon sayısı 15’e ulaşarak kurumsal kapasitesi güçlendirilmiştir. İkili ilişkilerin ötesinde, çok taraflı platformlarda yürütülen aktif diplomasi de Asya açılımının önemli bir ayağını teşkil etmektedir. Türkiye, BM, G20, İslam İş Birliği Teşkilatı ve MIKTA gibi küresel mekanizmalarda bölge ülkeleriyle yakın iş birliği içerisinde. Özellikle Asya-Pasifik’in kurumsal mimarisinde merkezî bir role sahip olan ASEAN ile ilişkilerin derinleştirilmesi öncelikli hedefler arasındadır. 2010 yılında ASEAN Dostluk ve İş Birliği Antlaşması’na taraf olan Türkiye, 2017 yılında Manila’da alınan kararla ASEAN’ın “Sektörel Diyalog Ortağı” statüsünü kazanarak kurumsal iş birliğini bir üst seviyeye taşımıştır. Dahası Pasifik Adaları Forumu’nda daha önce “Kalkınma Ortağı” olarak yer alan Türkiye, 2014 yılındaki liderler toplantısı ile “Diyalog Ortağı” statüsüne kabul edilmiştir. Öte yandan Türkiye, Asya’da İş Birliği ve Güven Artırıcı Önlemler Konferansı (CICA), Ekonomik İş Birliği Teşkilatı (EİT), Asya İş Birliği Diyalogu (AİD) ve Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) gibi bölgesel kuruluşlarda üstlendiği dönem başkanlıkları ve ortaya koyduğu katkılar ile kıtadaki iş birliği süreçlerine aktif biçimde katılmaktadır. Asya Kalkınma Bankası ve Asya Altyapı Yatırım Bankası üyelikleriyle bölgesel bağlantısallık ve altyapı projelerine finansal destek

³⁵ A.g.e.

sağlayan Türkiye, aynı zamanda Bölgesel Kapsamlı Ekonomik Ortaklık (RCEP) gibi küresel ticaret dengelerini değiştiren yeni oluşumları da yakından takip etmektedir.³⁶

Siyasi ve diplomatik alanda derinleşen ilişkiler, ekonomik göstergelere de doğrudan yansımıştır. Bölgenin küresel ekonomideki ağırlığının artmasıyla eş zamanlı olarak, Türkiye'nin Asya ülkeleriyle ticari bağları son dönemde kayda değer bir dönüşüm geçirmiştir. Nitekim 2004 yılında 17 milyar dolar seviyesinde seyreden toplam ticaret hacmi, 2021 yılı itibarıyla 75 milyar doları aşmıştır. Ticaret hacmindeki bu niceliksel artışın yanı sıra, Asya sermayesinin Türkiye ekonomisine doğrudan katkısı da stratejik bir boyut kazanmıştır. 2002-2011 döneminde 2,1 milyar dolar düzeyinde kalan kümülatif doğrudan yatırımlar, 2017 yılı sonu verilerine göre 7,6 milyar dolar seviyesine yükselmiştir. Söz konusu ekonomik etkileşimi sürdürülebilir kılmak ve kurumsal bir zemine oturtmak amacıyla bölge ülkeleriyle ekonomik ve ticari iş birliğinin hukuki altyapısı büyük ölçüde tamamlanmıştır. Bu çerçevede, Yeniden Asya Girişimi kapsamındaki 27 ülke ile ticari, ekonomik ve teknik iş birliği anlaşmaları imzalanmış ve Karma Ekonomik Komisyon (KEK) mekanizmaları tesis edilmiştir. Ayrıca gümrük işlemlerinin kolaylaştırılması amacıyla 18 ülke ile gümrük konularında karşılıklı idari yardım ve iş birliği anlaşmaları bulunmaktadır. Ticari ilişkilerin serbestleştirilmesi ve çeşitlendirilmesi bağlamında ise Güney Kore, Malezya ve Singapur'un yanı sıra Gürcistan ile STA'lar yürürlüğe konulmuştur. Mevcut kazanımların ötesine geçilmesi hedeflenerek Malezya ve Güney Kore ile var olan STA'ların kapsamının genişletilmesi ve güncellenmesi gündemdedir. Öte yandan pazar erişiminin artırılması amacıyla Japonya, Endonezya ve Tayland ile yeni STA müzakereleri sürdürülmektedir.^{37,38}

3. Türkiye için Politika Önerileri

- Türkiye, Batı dışındaki ortaklarının sayısını artırırken **AB üyeliği hedefini** canlı tutacak **somut ve yaratıcı bir söylem** geliştirmelidir. Bu çerçevede, **“AB, Türkiye'nin küresel etkisinden faydalanabilir”** mesajı verilmeli; Türkiye'nin **Küresel Güney'deki somut başarılarının**, AB'nin küresel etkisini güçlendirmede **fırsat** oluşturduğu hem Ankara'da hem de Brüksel'de sistematik biçimde anlatılmalıdır. Türkiye, kendi dış politikasındaki **“stratejik otonomi”** yaklaşımını Brüksel'de **“Avrupa'nın stratejik egemenliğinin tamamlayıcısı”** olarak yeniden çerçevelemeli; AB'nin Küresel Güney'de yaşadığı **güven açığı** ve Çin ile Rusya gibi

³⁶ Dışişleri Bakanlığı Stratejik Araştırmalar Merkezi, “Yeniden Asya Girişimi”, <https://www.sam.gov.tr/en/information-notes/yeniden-asya-girisimi>

³⁷ A.g.e.

³⁸ T.C. Dışişleri Bakanlığı, “Asya-Pasifik Ülkeleri ile İlişkiler”, <https://www.mfa.gov.tr/dogu-asya-ve-pasifik-ulkeleri-ile-iliskiler.tr.mfa>

aktörlerle rekabet ortamında, Türkiye'nin **sömürgeci geçmişi olmayan ve yerel kalkınmayı destekleyen** yaklaşımını, AB'nin **değerlerine ve uzun vadeli çıkarlarına katkı sağlayacak tamamlayıcı bir iş birliği alanı** olarak konumlandırılmalıdır. Küresel Güney'de AB'nin diplomatik kanallarının tıkanıdığı başlıklarda Türkiye'nin devreye girmesi, rekabetçi bir hat yerine **tamamlayıcı dış politika** kurgusu içinde ele alınmalı ve **Yüksek Düzeyli Siyasi Diyalog** toplantılarının **ana gündem maddelerinden biri** hâline getirilmelidir.

- Türkiye'nin **Küresel Güney'deki insani diplomasi ve kalkınma projeleri tecrübesinin, AB'nin bölgesel kalkınma ve istikrar programlarıyla entegre edildiği** üçlü iş birliği modelleri geliştirmelidir. Bu çerçevede, Türkiye'nin Küresel Güney ülkelerindeki **güçlü saha mevcudiyetinin, AB'nin Küresel Geçit finansman araçlarıyla birleştirildiği somut bir üç taraflı iş birliği mekanizmasının** oluşturulması teklif edilebilir. Özellikle Türk müteahhitlik sektörünün **riskli coğrafyalarda iş yapabilme kapasitesi** ile AB'nin **finansman gücünün** birleştirilmesi; Çin'in Kuşak-Yol girişimi karşısında AB için **uygulanabilir ve maliyet etkin** bir seçenek olabilecek, aynı zamanda AB'nin Küresel Güney'deki **güvenilirlik ve görünürlük** açığını azaltmaya katkı sağlayabilecektir.
- Türkiye'nin "Yeniden Asya" girişimi ile AB'nin Asya ile bağlantısallık stratejileri, **Orta Koridor üzerinde uyumlaştırılmalıdır**. Rusya-Ukrayna savaşı sonrası kuzey hattının devre dışı kalmasıyla önemi artan bu hattın dijitalleşmesi ve gümrük geçişlerinin hızlandırılması için **Türkiye, AB ile ortak bir mekanizmanın kurulmasına öncülük etmelidir**. Bu mekanizma; **gümrük süreçlerinin sadeleştirilmesi, veri paylaşımı ve dijital belge/izin süreçleri, sınır kapılarında kapasite artırımı ve lojistik darboğazların giderilmesi** gibi somut çıktılara odaklanacak şekilde kurgulanmalıdır.
- Türkiye'nin Küresel Güney ülkeleriyle tesis ettiği savunma sanayii iş birlikleri ile güvenlik ortaklıkları, **AB'nin söz konusu bölgelerdeki istikrar misyonlarına ve uzun vadeli barış çabalarına katkı sağlayacak bir tamamlayıcı unsur olarak değerlendirilmelidir**. Bu iş birliği, **kapasite geliştirme, eğitim, sivil koruma ve kriz yönetimi** gibi somut ve düşük hassasiyetli başlıklara odaklanarak netleştirilmeli; tarafların ortak ilkeleri çerçevesinde **öngörülebilir** bir zemine oturtulmalıdır. Ayrıca bu yaklaşım, **Türkiye-AB güvenlik ve savunma diyalogunun yapıcı bir bileşeni** hâline getirilmelidir.
- Türkiye, AB'nin **Yeşil Mutabakat ve kritik ham madde** yaklaşımını kendi dış politikasında **stratejik bir fırsat alanı** olarak değerlendirmeli; özellikle Afrika'da **nadir toprak elementleri ve lityum** gibi girdilerin **işlenmesi ve değer zincirinde yukarı taşınması** amacıyla AB şirketleriyle **ortak tesis yatırımlarını**

teşvik etmelidir. Bu tür projeler, yalnızca ham madde teminine değil, **işleme kapasitesi, teknoloji ortaklığı ve uzun vadeli tedarik düzenlemeleri** üzerinden Türkiye'nin AB'nin **tedarik zinciri güvenliğine** sağladığı **stratejik katkı** şeklinde çerçevelenmelidir.